

СВЕТИ ЗОСИМ ТУМАНСКИ

О животу и подвизима Преподобног Зосима Синаита нема сачуваних историјских података, осим народних предања о његовој недужној смрти, која су забележена тек у XIX веку.

Припада групи монаха исихаста, познатих под именом Синаити, који су у време кнеза Лазара, населили Србију.

Ако узмемо као тачну претпоставку да је Преподобни Зосим био ученик Григорија Горњачког, онда из тога можемо закључити да је у Србију вероватно дошао са својим учитељем у Горњачку клисуру, одакле је временом, желећи усамљенији и скровитији живот, прешао у Подунавље, настанивши се у неприступачним туманским шумама, које до данас постоје.

За место свога тиховања одабрао је пећину испосницу у којој је уредио простор за живот и богослужење. Подвизавајући се ревносно и истрајно, није остао непознат народу, који је са љубављу запамтио име и место његовог подвига.

У народу браничевског краја вековима живи предање да се Преподобни Зосим Синаит упокојио када га је нехотице ранио Милош Обилић, који је имао двор у непосредној близини манастира Туман и који је у његовој околини обично ловио. Сви путописци који су се нашли у Туману

током XIX века са мање и више детаља описали су споменуто предање.

Први који је оставио сведочење о Преподобном Зосиму Синаиту био је Јоаким Вујић, који је манастир Туман посетио 1826. године. У кратком опису манастирске цркве бележи да је у њој гроб светитеља Зосима Синаита, који је на том месту као пустињак живео и умро. Име манастира Тумана не доводи у везу са нехотичним рањавањем и смрћу Зосимовом, већ са кнежевим позивом Милошу да прекине зидање манастира („тумани“) ради надолазеће турске војске ка Косову.

Најдаље у опису рањавања и смрти испосника Зосиме отишао је Тодор Влајић, који каже да је једном приликом купајући се у својој бањи Милош зачуо шуштање из оближње шуме. Помисливши да се ради о некој дивљој животињи, испалио је из лука стрелу у правцу одакле се шум чуо. Када је пошао да види шта је устрелио, зачудио се када је затекао неколико капи крви, по којој је познао да је нешто само ранио. Пошавши по трагу, немало се зачудио и ожалостио када је угледао мртвог пустињака Зосима, који се подвизавао у пећини Каменици, четврт сата хода ка планини од манастира Тумана. Свој живот проводио је испоснички и пустињачки, дошавши на то место из Синајскога манастира, због

чега је међу народом у Србији био чувен и уважаван. Да би исказао своје покајање, Милош подигне гробницу Преподобном Зосиму, над којом, претходно раскрчивши шуму, поче да гради цркву. Зидајући цркву у намери да је преда на употребу монасима, Милош изненадно прими писмо од кнеза Лазара у коме му је поручено: „Ту мани задужбину, но ома дођи у Крушевац, да се што пре посоветујемо, оћемо ли на Косово против непријатеља ићи чинити задужбину, браће царство и отечество од пропасти.“ Следујући верно налогу кнеза Лазара, стигавши до крова, не доврши своју задужбину.

Узевши у обзир да је Тодор Влајић две године боравио као учитељ у Туману, разумљиво је да је за то време могао сасвим добро упознати историју манастира и предање народа о његовом настанку.

Обишавши 1852. године манастир Туман, др Аћим Медовић, у Гласнику Српског словесног друштва записао је да је Милош Обилић из места Реке (данашње село Двориште) у близини Голупца владао околином и у близини свога двора на Снеготинском потоку направио себи бању, те да је чудним случајем смртно ранио испосника оца Зосима и да је у спомен невино пострадалог монаха подигао манастир Туман. Медовић је ви-

део и зарушену келију у којој је Зосим обављао богослужење.

Нашавши се 1867. године у манастиру Туман, Јосиф Веселић бележи према народном казивању запажање готово идентично Влајићевом, с тим да га шири детаљем да је Милош Обилић затекао смртно рањеног пустињака Зосима и понео га да би му указао помоћ. Када су стигли до данашње манастирске цркве старац потпуно изнемогавши рече Милошу: „Ту мани ме“ и упокоји се. У наставку даје поновљен Влајићев опис, с тим што наводи да је име манастира настало и од светитељевих и каснијих кнежевих речи „Ту мани“.

У своме чувеном раду Кнежевина Србија, Милан Ђ. Милићевић се укратко дотакао описа „Милошеве бање“ констатујући да је Милош ту нехотице устрелио пустињака Зосима и да би се показао подигао је манастир Туман.

Историјат манастира у Браничеву, у Гласнику из 1867. године, препричава укратко, без навода извора, Влајићево излагање о томе да је Милош ловећи нехотице ранио пустињака Зосима Синајца, па је ради благослова на том месту сазидао цркву, коју тек што је довршио доби кнежев позив за бој. Од речи позива „Ту мани“, остало је име манастиру.

Архимандрит Иларион Руварац у опису кучајских манастира у Старинару из 1889. године наводи Преподобног Зосима међу осталим Синаитима, уз понављање претходних извора о њему (Гласник из 1852. и 1867. године и Милићевићев рад).

Феликс Каниц се приликом посете манастиру Туману дотакао већ споменутих података о Преподобном Зосиму, бележећи да је у време косовске битке старац живео у скровитој ћелији и да је побожног испосника залуталом стрелом ранио Милош Обилић. На месту где је старац пао Милош сагради богомољу, за време градње чувши натприродни глас „Ту мани“. И заиста потом добија позив од кнеза да се лати оружја и крене у бој. Ове податке Каницу је саопштио намесник манастира Тумана Сава Михаиловић.

У записаним народним предањима о Преподобном Зосиму може се недвосмислено закључити да је светитељево име живо и позитивно запамћено у народу, те да је спомен о његовој несрећној смрти чврсто укореењен и преношен с колена на колена, са мање или више детаља, што углавном зависи од уложеног времена и знатижеље онога који је записивао, мада и од упућености саговорника на које се наилазило.

Вековима је гроб, касније мошти преподобног Зосима, у великом поштовању народа. О томе су и записана сведочанства.

Тодор Влајић, учитељ тумански, записао је да народ и дан-данас долази са великим усрђем сваке недеље и празника на поклоњење гробу Зосимовом и на молитву. Кренувши у манастир говоре: „Ајдемо светом Зосиму у Туман“. Све време богослужења народ наизменично пред гробницом Зосимовом клечи и на њу се наслања. Јасан доказ великог народног поштовања и љубави према преподобноме чини према Влајићу и то што свештеник сваки пут на отпусту спомиње „и преподобнога Зосима Синаита“. Сведочећи све наведено, тврди да народ Пожаревачког и Крајинског округа, поштује и слави Преподобнога Зосима. Као доказ истинитости ове тврдње додаје на крају описа да је и сам очевидац свега, будући да је две године био учитељ при манастиру Туману.

Готово надовезујући се на Влајића, Јосиф Веселић запажа: „У осталом све је у своме поретку и у цркви види се гроб, за који се вели да је светог Зосима и на овај гроб и дан данас народ са великим усрдијем долази сваке недеље и празника, на поклоњење и молитву, а особито разни болесници, који милошћу Божијом и по вјери, гробу

се наслањајући, исцеленије добивају и здрави постају. По овој ствари било једно или друго, то је извјесно, да се Зосим као светитељ почитује и признаје, не само од околнога народа, него свуда гди се је за његово име чути и дознати могло.“

И Феликс Каниц је оставио сведочанство: „У зидној ниши, десно од главног улаза, почивају у једној тумби посмртни остаци испосника Созима, који проглашен за чудотворца, привлачи на дан црквеног сабора о Великој Госпојини, многе вернике и манастиру обезбеђује обилате дарове и прилоге.“

Из Веселићевог и Каницовог сведочења да се јасно закључити да је током XIX века свештени спомен Преподобног Зосима био веома јак и развијен, те да је народ и издалека долазио, молио се на гробу и добијао исцељење. Једно је сигурно, ма како завршио свој земаљски живот, у миру се упокојивши или од стреле страдајући, Преподобни Зосим је од Бога прослављен даром чудотворства и као такав вековима је, све до данас, остао велики заступник народа православног, који му свакодневно са љубављу притиче.

И током XX и XXI века многи истраживачи бавили су се светим Синаитима и њиховом значају у средњовековној Србији и Српској Православ-

ној Цркви. У својим радовима незаобилазно су споменули и Преподобног Зосима, углавном се позивајући на раније објављене резултате истраживања. Најважнија остварења ћемо овом приликом приказати, ради сабирања свих значајних објављених сведочанстава и података о овоме преподобном оцу.

Описујући српске средњовековне манастире, Василије Марковић само спомиње Туман, као манастир који је подигао Милош Обилић, ради покајања за грех нехотичног убиства пустињака Зосима.

Као рођени Браничевац и плодан писац и теолог свога времена, јеромонах Хризостом (Војиновић), каснији Епископ браничевски, прикупио је и описао житија светих Синаита, са нагласком на онима који су се подвизавали на територији Браничевске епархије. О Преподобном Зосиму написао је следеће: „Име преподобног Зосима Синајита сачувало се у народу око манастира Тумана и о њему има и предања. Прича се да је светитеља једном случајно ранио Милош Обилић, чији су двори били на месту где је данас село Двориште (неколико километара удаљено од манастира Тумана). Обилић је, прича се, мислио да је пред њим замакла у шуму кошута и пустио стрелу за њом. Кад се приближио, видео је да је

ранио пустињака испосника светог Зосима. Понео га је двору, но кад га је донео до места где је сада манастир, светитељ је замолио да га ту остави (‘Ту мани’ – отуда кажу и прави повод за име Туман). На том је месту светитељ и издахнуо. Ту је и сахрањен и Милош је над гробом почео касније да зида манастир, но позван је на Косово. Кнез му је Лазар, кажу, писао: ‘Ту мани па хајде на бој на Косово’. Опет се поновиле речи, од којих је сковано име манастира. Не тако давно манастир је обновљен из темеља и тада су пронађене мошти овог светитеља баш под оном плочом на којој се народ молио као над гробом светог Зосима.“

Неуморни истраживач светитеља у српском народу, др Леонтије Павловић, спорадично се дотаккао Преподобног Зосима, наводећи само да га је ранио Милош Обилић. Молио је на самрти војводу да га пусти да умре речима: „Ту мани“. У спомен тог догађаја Милош је подигао манастир Туман, у коме се налазе Зосимове мошти. Његов спомен Павловић групише међу датиране локалне култове.

Заслужни прегалац на сакупљању података и издавању монографија о браничевским манастирима, протојереј Душан Митошевић, издао је монографију и о манастиру Туману у којој је из-

нео све до његовог времена познате податке како о туманској светињи, тако и о Светом Зосиму. Неуморно трагајући по старим архивама, отргао је од заборава многе чињенице везане за манастир Туман и његовог светог подвижника.

Велики допринос на пољу проучавања житија, деловања и значаја светих Синаита у српској средњовековној Цркви и држави дао је и јеромонах др Амфилохије (Радовић), данашњи Митрополит црногорско-приморски. У свом раду о Преподобном Зосиму цитирао је раније истраживаче.

Бавећи се студиозно манастирима и црквама обновљене Пећке Патријаршије, Олга Зиројевић такође спомиње предање о подизању манастира и рањавању Преподобног Зосима од стране Милоша Обилића.

Јеромонах Хризостом Столић по први пут је давао спомен преподобнога на 21/8. августа, као дана када су обретене његове свете мошти. Као темељном истраживачу, блаженопочившем Епископу Хризостому Жичком нису промакле две чињенице: прва о обретењу моштију преподобног и друга о његовом уношењу у диптих светих 1962. године.

Професор Слободан Милеуснић је по први пут у српској историји систематизовао и објавио житија канонизованих српских светитеља. У поглављу о Синаитима споменуо је и Преподобног Зосиму, наводећи старије истраживаче.

У Шематизму Браничевске епархије, објављеном 2003. године, у коме су детаљно описани сви светитељи Епархије браничевске, посебна пажња посвећена је манастиру Туману и Преподобном Зосиму, давши му на тај начин заслужно место и поштовање које овај велики светитељ и заслужује.

На основу старије грађе и сопственог истраживања на терену, Предраг Мирковић је објавио 2005. године рад под именом Светиње Браничева. Међу осталим манастирима видну пажњу је посветио настанку и историји Тумана, као и његовом светитељу. У свему следећи и анализирајући већ постојеће изворе, изражава скепсу у вези народног предања о Зосимовој смрти.

У монографији Српски Светачник, у којој су по први пут обрађени сви српски светитељи и административно прослављени и месно поштовани, описана је и кратка повест о Преподобном Зосиму, која се ослања на раније објављене податке.

У читавом опису Каниц, вероватно погрешно разумевши, уместо имена Зосим наводи Созим.

Прослављење (канонизација) Преподобног Зосима Синаита

Велико народно поштовање светих Синаита кроз векове никада и ничим није било уздрмано. Иако без много историјског, они су иза себе оставили јасно духовно сведочанство, потврђено љубављу вернога народа ка светињама у којима почивају и чудесима везаним за њихове гробове и мошти.

Након Другог светског рата, када се животна и делатна ситуација Цркве колико-толико нормализовала, оформљена је 1958. године при Светом Архијерејском Сабору СПЦ Комисија за израду именика српских светитеља или икоса који би се додао служби српским светитељима.

Ова комисија проучила је временом све предате материјале, извршила класификацију, одобрила и Светом Архијерејском Сабору у даљу дужност поверила спровођење. Тако је на заседању Сабора СПЦ 1962. године донета одлука да се у Хеортологион српских светих унесу имена светих Синаита и то деветорице, међу којима и Преподобног Зосима Туманског.

Ова одлука практично је спроведена тек 1992. године, од које па на даље име Преподобног Зо-

сима бива уписано у календар СПЦ, под даном обретења његових светих моштију 21/8. августа.

У светој обитељи туманској то је велики празник који се торжествено прославља. Светоме подвижнику тога дана притиче многобројни народ молећи га за заступништво пред Богом и благодатну помоћ у невољама. Његовим светим молитвама Господе Исусе Христе, Сине Божији помилуј и нас.